

A térképlapok nemcsak nyelvészeti, hanem művelődéstörténeti szempontból is sok érdekes adatot, régies szót, sajátosságot, tudományos kérdések fölvetését vagy megoldását elősegítő anyagot tartalmaznak. Néprajzkutatók és helytörténészek is hasznosan alkalmazhatják.

A könyv nem utolsósorban a vizsgált települések lakóihoz is szól. Megismerhetik belőle szűkebb pátriájuk történetét és nyelvét. A nyelvatlász az iskolákban is szerepet kaphat. Magyarórákat, honismereti foglalkozásokat tehet színesebbé.

A *Nyitra-vidéki magyar nyelvjárások atlasza* több szempontból is fontos forráskiadvány, ezért minden érdeklődő szíves figyelmébe ajánlom.

Presinszky Károly

Liszka József (szerk.): Acta Ethnologica Danubiana 5–6. Az Etnológiai Központ évkönyve – Ročenka Výskumného centra európskej etnológie – Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie 2003–2004. Fórum Institute–Lilium Aurum, Komárom–Dunaszerdahely, 2004, 242 p.

A komáromi Etnológiai Központ évkönyvének, az *Acta Ethnologica Danubiana*ának legutóbbi, a 2003–2004-es évek anyagát összefoglalóan tartalmazó kötete tanulmányokra, kisebb közleményekre, könyvismertetésekre és annotációkra, valamint krónikára és megemlékező egységre tagolódik. Az első részben nyolc tanulmányt találunk, a másodikban egy kisebb közleményt. A tanulmányok blokkjának alaphangját Vajda László nyitó írása adja meg, a mi és az idegenek közötti lehetséges viszonyulások, olykor előítéletek, sztereotípiák, máskor tapasztalatokon nyugvó ítéletek és az ezekből következő viselkedési minták körülhatárolásával, olykor történetiségbe helyezett magyarázatával. Szinte minden társadalomban vannak az idegenekhez való viszonyulást előíró, megszabó normák, ám az is törvényszerű, hogy ezeket – mint a szabályokat általában – a gyakorlatban nem mereven, hanem rugalmasan követik a társadalom tagjai. Éppen a mobilitás és merev törvénytisztlet közötti egyensúly

megteremtésére törekvésnek számtalan változatából adódnak az értelmezést kívánó kulturális különbségek. Sok más mellett éppen ezekre a különbözőségekre találunk példákat a kötet tanulmányainak témái között, de – tekintve azt, hogy a kutatói társadalom is társadalom, tagjai más-más kihívásokat (tudományos problémákat) érzékelnek, azokat eltérő módszerekkel közelítik és oldják meg – a témák megközelítése, a kérdések megválaszolásának módozatai között is. Maga a szociológiai fogalom pár (mi és az idegenek) több tanulmánynak is vázát képezi, más-más kulturális jelenség kapcsán. Leginkább Pusko Gábor *Romák és parasztok – fehérek és cigányok* című írásában érhetjük tetten. Ebben az írásban a „probléma” több szinten is jelentkezik – pl. mi a „roma probléma” lényege a romák és nem romák szemével, hogyan ragadható meg, hogy ki a roma. A tanulmányban – a tudományos problémák mellett – sorakoznak a források (nemzetiségi statisztikák, lakossági nyilvántartások, iskolai nyilvántartások), módszerek (kérdőíves felmérés, számszerűsített etnikai besorolás, interjúk, résztvevő megfigyelés) – és a válaszok.

Liszka József szlovák nyelvű írása – *Diferenciáltság és homogenizálódás a szlovákiai magyarok 20. századi népi kultúrájában* – egy viszonylag nagy területen, Dél-Szlovákia magyarok lakta sávjában foglalja össze a hasonló és különböző kulturális válaszokat eredményező történelmi-társadalmi változásokat.

Két tanulmány témája – első látásra – a táplálkozás. Manfred Seifert a kereszténység közép-európai táplálkozási kultúrában megmutató hatását vizsgálja, három kiindulópontból: a Biblia, a Biblia „utólete” és a rituális gyakorlat keretében, konkrét élelmiszerek és ételféleségek tekintetében. Rastislava Stoličná *A táplálkozás mint identifikációs jegy* című tanulmánya tudományos magyarázattal szolgál arra, hogyan vált a brindzás galuska szlovák nemzeti étellé – a köztudatban. Írásából kiderül, hogy a tényfeltáró kutatási eredmények – mint annyi más alkalommal – ezúttal sem tudtak elég súllyal beleszólni a „mitoszteremtés”-be, a szlovák néprajzi szakirodalom, a szlovák néprajzi atlasz minden megalapozottsága el

lenére sem tudta a szűkebb szakmai körökön kívül elfogadtatni, hogy ez egy „tájéttel”. Ám – a szerző szerint – Európában ez olyan gyakori jelenség, hogy ebben az esetben is szinte természetes.

A tanulmányok blokkján belül nagyon fontos alegséget képeznek a szakrális kisemlékeknek szentelt írások, hiszen az Etnológiai Központ egyik kiemelt kutatási feladata éppen ezen emlékek teljes feltárása és dokumentálása – a mai Szlovákia teljes magyarok lakta vidékén. (Ebből a célból alakult meg 1997-ben az Etnológiai Központ Szakrális Kisemlék Archívuma.) Perger Gyula német nyelvű írása azt tekinti át, mit találhat ezzel kapcsolatban a történeti anyagban is vizsgálódó kutató. Székely Zoltán szintén német nyelvű írásában a győri középkori képoszlopok kapcsán szolgáltat bizonyítékot arra, hogy a történeti forrás gyakran (Győr esetében is) az egyetlen, amelyből egy-egy szakrális emlék valamennyire leírható, esetleg rekonstruálható. Szilágyi István „kisebb közleménye” a magyar kálváriákat és kutatásukat tekinti át, német nyelven. A három, e témába illeszkedő tanulmány 2002-ben, a kisemlékkutatók 15., Komáromban megrendezett nemzetközi tanácskozásán is elhangzott. L. Juhász Ilona írása egy egész Dél-Szlovákiát átfogó, újszerű témát felvető kutatás eredményeinek tömör összefoglalása: a szerző a vizsgált terület temetői síremlékeinek és út menti haláljeleinek fényképeit és az azokhoz való viszonyulást elemzi.

A tanulmányokból is jól látható, hogy szerzőik nem köthetők egyetlen országhoz, még egyetlen nyelvterülethez sem. Az évkönyv sokféle tájékozódása még inkább szembeszökő azonban, ha átlapozzuk a könyvismertetések rovatát. Véleményem szerint ez egy olyan eset, amikor a számok tényleg magukért beszélnek. Összesen 82 folyóirat- és könyvismertetést találunk az évkönyv ezen egységében. Ám ezzel nem mondtam el mindent annak sokoldalúságáról. A tájékozódás igazi tudományos igényéről még többet az mond, ha áttekintjük, milyen földrajzi „szórás”-ból merítenek a recenziók: 5 szlovák, 39 magyarországi magyar, 13 szlovákiai magyar, 8 egyéb, szintén a mai Magyarország határain kívüli magyar és 17 külföldi, idegen nyelvű, viszonylag friss kiad-

ványról szerezhett tudomást az olvasó. Emellett a *Krónika* rovat beszámol 11 különféle témájú (és nem csupán, sőt nem elsősorban az Etnológiai Központhoz köthető) tanácskozásról. A kötetet szomorú aktualitás, Liszka József Michal Markušra emlékező írása zárja.

A kiadvány nem csupán ebben a számban valósított meg sokoldalú küldetését. Az Etnológiai Központ korábbi évkönyvei is jelzik, hogy ez a „vállalkozás” nem csupán a szlovákiai magyar néprajz publikációs lehetőségeinek számát kívánja gyarapítani. Nem „lóg a levegőben”, hanem sok szállal, sok ponton, sok irányban kötődik természetes közegéhez, a tudományhoz. Voigt Vilmos egy 2002-ben Komáromban rendezett, a szlovákiai magyar néprajzi kutatás eredményeit és feladatait tárgyaló tanácskozáson az *Acta* addig megjelent számai kapcsán fogalmazta meg (és annak 2002-ben megjelent 4. számában írta le), hogy: „...ellenkező híresztelésekkel ellentétben, a néprajzkutatónak nem árt, ha olvas” (228–229. o.). A friss évkönyv sok olyan kiadványra felhívja a figyelmet, amit érdemes olvasni, ehhez viszont (de ettől függetlenül is) előbb feltétlenül magát az évkönyvet kell kézbe venni...

Gecse Annabella

Bárdi Nándor: Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Pozsony, Kalligram, 2004.

A recenzióírótt nehéz helyzet elé állítja Bárdi Nándor legújabb szintézise: lehetséges-e külmagyar szemszögből is vagy éppen egy kisebbségi közegből megfelelően bemutatni ezt az egyszerre tudatosan nagy tablótakat használó, de ugyanakkor az aprólékos elemzést, személyes tapasztalatokat is bőven kamatoztató és a legkisebb szervezeti, személyi nüanszokat, meghatározottságokat és áthallásokat szorgalmasan feltérképező munkát? Nem szólhat-e a bírálat megfogalmazása ellen az, hogy az egész problémakör (magyar–magyar kapcsolattörténet, és ennek kormányzati kivetüléseinek, az egyes magyar kisebbségtörténetek folyamatainak) értelmezési tere itt más jellegű?